

ПИТНІ ЗАКЛАДИ В МІСТАХ АНГЛІЇ XIV–XV СТ.

Стаття присвячена функціонуванню питних закладів у містах Англії XIV–XV ст. Метою дослідження є висвітлення матеріального аспекту функціонування питних закладів міст пізньосередньовічної Англії, розкриття їхньої функції в соціальній та символічній системі середньовічного суспільства і соціального портрету їхніх власників і відвідувачів. На конкретних прикладах автор досліджує образ шинку в свідомості англійських міщан пізньосередньовічної доби, виокремлюючи такі його елементи, як гріховність, згубність, зв'язок з тогочасними демонологічними та гендерними уявленнями. На побутовому рівні шинок асоціювався з пияцтвом, черевоугодництвом, азартними іграми, насильством, проституцією. Незважаючи на зусилля церковної та світської влади, популярність цих закладів лише зростала. Автор доводить, що існуюча тричастинна типологізація питних закладів (корчми, шинки, броварні) відповідає соціальній структурі міського населення пізньосередньовічної Англії, а самі ці заклади були місцями соціальної інтерації та своєрідними «плавильними каганами», що розмивали міжстанові суперечності. Дослідження базується на історико-генетичному методі з застосуванням здобутків імагології та соціології.

Ключові слова: місто, повсякдення, пізнє Середньовіччя, шинок, корчма, соціальний простір.

У зв'язку з антропологічним поворотом в історичній науці дедалі більшої популярності набувають студії з історії повсякдення. Серед іншого, увагу істориків привертає просторовий вимір повсякденної історії – ті фізично окреслені місця, що були вузловими точками людської життєдіяльності, в тому числі й проведення дозвілля. Одними з найбільш перспективних для дослідження локацій слід вважати ті, з якими було пов'язане дозвілля людини. Для пізньосередньовічної Англії такими локаціями, безумовно, були питні заклади.

У західній (передусім англійській) історіографії є праці, присвячені окремим сторонам функціонування питних закладів; однак матеріальний аспект даної проблеми, що є предметом вивчення середньовічної археології, дістав лише побіжне відображення в узагальнюючих працях з археології як середньовічної Англії загалом, так і міст зокрема. У 1990-х рр. відбулася продуктивна дискусія стосовно гендерного аспекту шинкарства між Джудіт Беннет [3] і Ральфом Ганною [13]; акцент на шинкарках як особливому соціальному прошаркові притаманний і для інших статей останніх десятиліть [6]. Існують і праці довідкового характеру [26]. Водночас бракує вдалих спроб цілісного гендерно нейтрального синтетичного нарративу про питні заклади як такі. Ця стаття є спробою частково заповнити наявну історіографічну лакуну. Тому дане дослідження присвячене передусім з'ясуванню таких питань, як матеріальний аспект функціонування питних

закладів (екстер'єр та інтер'єр питних закладів, продукти харчування, що в них подавалися), соціальний портрет власників і відвідувачів цих закладів, а також образ питного закладу в масовій свідомості середньовічної Англії.

У Пізньому Середньовіччі в Англії розрізняли три типи закладів, де можна було спожити алкогольні напої: броварні (alehouses), які могли обмежуватися самим лише продажем елю чи, з XV ст., пива; шинки (taverns), про які переважно й піде мова далі; корчми (inns), які надавали можливість ночівлі в ліжку з певним комфортом і відносно високим рівнем обслуговування [28, с. 91–92; 7, с. 151–153]¹. До цієї останньої категорії належить, мабуть, найславетніший заклад англійського Середньовіччя – оспіваний Джеффри Чосером «Табард», відкритий у 1304 р. у Саутворку [36, с. 113, 128]:

Кімнат і стайнь у «Табарді» чимало –
І нас усіх чудово влаштували...
Трактирник нас привітно зустрічав,
Багату нам вечерю зготував,
Найкраща їжа, фрукти, вина, пиво —
Бенкет удавсь господарю на диво.

У корчмі можна було залишити речі під наглядом господаря, який ніс відповідальність за їх збереженість; гість міг розраховувати на окре-

¹ Тут одразу потрібно зазначити, що межі між різними категоріями завжди були проникними, а саме їхнє семантичне наповнення різнилося (зокрема, як видно з асиз, виданих міською владою Ковентрі, наприкінці XV ст. вже побувало й зворотнє тлумачення «шинкарів» як торговців вином і «корчмарів» як торговців елем [33, с. 399].

му кімнату з власним ключем [28, с. 91–92]. Послугами великих гостинних дворів користувалися й аристократи, деякі з яких і самі володіли подібними закладами задля прибутку. Великі корчми мали великі стайні (лондонське розпорядження 1483 р. регламентувало навіть ціну та якість сіна та хліба, які власник двору мав надати коню свого гостя). У Лондоні корчмарі у XV ст. навіть сформували окрему гільдію [2, с. 59]. Крім того, корчми ставали майданчиками для торгівлі, в якій могли брати безпосередню участь їх власники [32, с. 32]. Саме більш високий соціальний статус відвідувачів корчем, можливо, сприяв тому, що лондонським корчмам XV ст., на відміну від шинків і броварень, продаж алкогольних напоїв не заборонявся і в неділю [26, с. 212].

Шинки ж часто відкривалися торговцями вином (безпосереднє керівництво при цьому вони могли передовіряти своїм слугам) [4, с. 91]; окремі з них навіть влаштовували шинки у власних домівках [4, с. 212]. Шинкарством часто – хоч і рідше, ніж пивоварінням – займалися жінки будь-якого сімейного статусу (хоча переважали заміжні); інколи шинком керувала служниця пивоварні [9, с. 116–117; 11, с. 50]. Шинкарі («tapsters», «taverners») теоретично не мали права власноруч варити ель і пиво, проте на практиці цього правила не завжди дотримувалися; у містечках Суффолка в XV ст. ель і пиво варили здебільшого власники шинків (в останньому випадку це були, як правило, голландські мігранти) [1, с. 267]. У шинках, проте часто подавали не ель, а вино [25, с. 178] (до нього могли додаватися пироги, які хвалив поет Томас Окклів (поч. XV ст.) [14, с. 37]. У деяких містах, як-от у Йорку, слова «taverner» та «vintner» («торговець вином») були синонімами [32, с. 20]. Довіреним відвідувачам напої могли відпускати в кредит (один завсідник колчестерського шинку в 1393 р. чотири місяці не розплачувався за спожите вино, за що одержав позов до суду) [4, с. 103]. З кінця XIV ст. з голландських і фландрських міст до Англії вперше потрапляє власне пиво, настояне на хмелі; не пізніше 1420 р. його вже варять у Лондоні (спершу переважно голландці, згодом і самі англійці). Втім, міська влада ставилася до пива з упередженням: так, у Норвічі в 1471 р. варіння пива з хмелем як «шкідливого для людського тіла» було заборонене, через півстоліття подібні розпорядження було прийнято у Ковентрі [32, с. 22]. Однак і вино не було поза підозрою: за Джоном Гауером («Людське дзеркало», 1370-і рр.), типовий лондонський шинкар завжди під маркою різних

сортів вина лле все з однієї й тієї самої діжки та продає під виглядом закордонного напою місцеву продукцію, ще й повсякчас розбавляючи її водою [10, с. 288–290]. Саме для запобігання таким випадкам у Лондоні ще в 1311 р. було ухвалено постанову, згідно з якою кожен шинок зобов'язаний був тримати відчиненими двері до комори, аби кожен відвідувач міг стежити за процесом розливання вина та переконатися в тому, що його не розбавлено водою [26, с. 212].

У XIV ст. шинки знаходилися переважно в підвальних приміщеннях (через що вони могли діставати неофіційні назви на кшталт «Пекло»), часом з коминами; у XV ст., однак, вони переміщуються на рівень землі [28, с. 91; 20, с. 80]. Як і у випадку з житловими будинками, в архітектурі деяких шинків Пізнього Середньовіччя почало виявлятися тяжіння до приватності: загальний простір шинку став ділитися на окремі кімнати чи відокремлені зони [28, с. 91], з'явилися вбиральні (хоча у Йорку ще й наприкінці XV ст. відвідувачі змушені були шукати місця для відправлення фізіологічних потреб деінде) [5, с. 177, 220]. Вхід до шинку зазвичай позначався гілочками зелені чи соломи [11, с. 25, 231], які асоціювалися з давньоримським богом пияцтва Ваххом [15, с. 22] (існує припущення, що в цьому слід вбачати продовження традицій давньоримських шинків (tabernae), які, очевидно, існували в римській провінції Британія [26, с. 211], хоча більш вірогідним видається пізніше літературне осмислення звичаю місцевого походження). Інтер'єр і меблювання шинку залежали від ступеня заможності його власника. Чимало шинків обмежувалися кількома лавками та одним-двома столами, натомість шинок на лондонській Ломбард-стріт у 1376 р. міг похвалитися сімома столами з місцями для сидіння, а також ще одним столом, двома козлами, однією довгою лавкою та ослінчиком [22, с. 285]; для шинку на Патерностер-рау в 1342 р. було зведено окрему двоповерхову будівлю з вікнами та сидіннями (частину будівлі при цьому було відведено під житлові приміщення) [27, с. 432–434].

Попит на алкогольні напої в пізньосередньовічній Англії був високим, що сприяло розширенню мережі броварень, шинків і корчем. Так, у 1417 р. на 5 тис. мешканців Вінчестера припадало 82 заклади, де продавали ель, пиво та вино, у Лондоні в 1309 р. – 354 шинки, у Вестмінстері – бл. 60. Після тимчасового занепаду, пов'язаного з Великим голодом 1315–1317 рр. (коли ціна на солод значно зросла, а населення витратило майже всі кошти на хліб),

пивоваріння знову відновило свої позиції; так, у Колчестері кількість шинків протягом XIV ст. зросла майже удвічі, склавши на 1400 р. майже 20 закладів [4, с. 92, 131]. Втім, це не означає, що їхні власники в усіх випадках ставали заможними людьми: в провінційних містечках шинкарі, судячи з судових документів, часом не мали грошей навіть на сплату накладених штрафів [23, с. 78].

Окрім власне споживання алкогольних напоїв, звичною справою в шинках були картярські та настільні ігри, зокрема, кості та шахи (назви деяких шинків могли, приміром, містити слово «клітинка [шахової дошки]» [24, с. 118–119]); відомо чимало розпоряджень про заборону таких видів дозвілля та штрафування власників шинків. Можновладці, проте, дбали не тільки, а можливо, й не стільки про моральність, як про те, що в шинки часто навідувалися слуги та підмайстри під час робочого часу та грали на гроші своїх господарів; так, саме відвідування шинку Саймона Джейкоба в Кембриджширі служками було предметом його звинувачення в 1491–1492 рр. [23, с. 76] Проте й самі ігри, як видно зі звітів коронерів, часто переростали в сутички – аж до випадків убивств [22, с. 288–289]. Траплялися в шинках і згвалтування [11, с. 77–78]. Поет Томас Окклів (поч. XV ст.), відомий завсідник шинків, зізнавався, що мало говорив у шинку, аби не встрягти у бійку [14, с. 39]. Також у шинках часом грали музики [20, с. 187]¹, ставили імпровізовані театральні вистави [11, с. 168]. На думку Тари Нілакантаппи, обов'язок шинкаря розважати своїх гостей походить від монастирського звичаю, який доручав ченцям грати музику, співати та розповідати різні історії на прохання прочан [26, с. 211].

З огляду на вищезазначене не доводиться дивуватися вкрай негативному ставленню до шинків проповідників і моралістів. Шинок стояв ледь не в центрі уявлення про місто як осередок гріха: справді, образ людини, що «цілий день пиячить у різних шинках» [35, с. 90–91], був надто наочним, аби зігнорувати його². У трактаті Річарда Меннінга «Приборкан-

ня гріха» («Handlyng Synne», 1303 р.) шинок називали «ножем диявола» [12, с. 37], в дидактичному трактаті «Колодязь Якова» — «школою, колодязем і каплицею диявола», в якій він навчає своїх «учнів» усім гріхам, надто ж – черевоугодництву [19, с. 147–148]; вислів «шинок – школа диявола» став народною паремією [цит. за: 3, с. 132]. У «Видінні Петра-орача» Вільяма Ленгленда день самого гріха Черевоугодництва розпочинається з привітання з пивоваркою Бетон [35, с. 182–185]. В одній з вистав честерського циклу душа пивоварки стає єдиною, яку Ісус відмовляється врятувати, адже вона «шкодить загальному добробуту»; демон кличе її на свято «костей, карт і маленьких чашечок (популярна англійська настільна гра. – *О.Ч.*)», інший демон одружився з нею [6, с. 187–188]. Тож уже в 1370-х рр. навіть схильному до моралізаторства поетові Джону Гауеру не треба було пояснювати читачам, чому слова «шинок» і «диявольщина» стоять у його творі в одному рядку [10, с. 133]: це давно зробила за нього потужна літературна традиція.

На думку Марджорі Кеністон Макінтош, у педагогічному творі «Як мудрий чоловік навчав свого сина» (XV ст.) поширеність настільних ігор у питних закладах є причиною, з якої батько застерігає сина від участі в іграх (а не від відвідування шинків, як можна було б очікувати) [23, с. 200]. Прийняття цієї думки призводить до далекосяжних висновків: образ шинку виявляється настільки перенасиченим негативними конотаціями, що в якості місця дії може визначати її сприйняття, перевертаючи при цьому з ніг на голову звичні причинно-наслідкові зв'язки: саме «пекельне» місце вважається за таке, що оскверняє будь-яку проваджувану в ньому діяльність (а не навпаки). Однак мусимо зазначити, що у фрагменті, на який посилається авторка («Be waag of usinge of the taverne, // And also the dijs y thee forbede, // And flee al letcherie in wil and dede» – «Остерігайся заходити до шинку, // А також і кості я тобі забороняю, // І уникай усякої хтивості у волі та вчинках» [18, с. 50]), присутній, на нашу думку, все ж радше асоціативний, а не детермінуючий зв'язок: думка автора твору замалим не автоматично звернулася до костей і хтивості, щойно мова зайшла про шинок³. Зрештою, в такому домінуванні просторового критерію

¹ Пор. оповідання Продавця індульгенцій у Чосера: «...Они в бордели// Иль в кабаке за ночью ночь сидели. // Тимпаны, лютни, арфы и кифары // Их горячили, и сплетались пары // В греховой пляске...» [37, с. 237].

² При цьому слово «шинок» («tavern») у цьому дискурсі метонімічно застосовується на позначення всіх видів питних закладів (так, за Річардом Меннінгом, у ньому подають як вино, так і ель [12, с. 225]). На нашу думку, тут слід вбачати вплив латино- та франкомовної літературних традицій (твір Меннінга, зокрема, спирається на однойменний трактат Вільяма з Водінгтона, написаний англо-французькою мовою «Manuel des pechiez»), в яких відповідно «taberna» та «tauerne» безумовно переважали.

³ Пор. аналогічний твір для дівчат «Як добра жінка навчала свою дочку»: «Forsake thou hum that taverne hanteth, // And all the vices that therinne bethe» [17]. З цього прикладу зрозуміло, що маємо справу, імовірно, не з «магічними» уявленнями про осквернення, а зі звичайним літературним прийомом: усталений образ шинку як осередку гріховності у лапідарних педагогічних творах застосовується метонімічно на позначення звичних для завсідників шинку гріхів.

оцінки над діяльнісним не було й потреби: навряд чи знайшовся б такий відвідувач шинку, який в очах суворого середньовічного мораліста не скоїв би принагідно ще бодай кількох безумовно гріховних вчинків.

Настільки тісний зв'язок між шинком та «диявольщиною» робив цей образ напрочуд зручним і для використання в публічних дискурсах антиклерикального характеру. Власне, і найперша згадка в писемних джерелах про шинки на території сучасної Англії, датована ще 750 р., стосується саме заборони священнослужителям відвідувати ці заклади [26, с. 211–212]. Ця традиція не втратила своєї привабливості й у пізньосередньовічну добу – навпаки, однією з найулюбленіших інвектив Джона Вікліфа проти ченців і священників було звинувачення в постійному відвідуванні шинків з метою доступу до азартних ігор та повій.

Світською ж владою шинки розглядалися і як місце підозрілої з погляду влади політичної комунікації: так, під час повстання Овайна Гліндура в прикордонному з Вельсом Честері, що готувався до облоги, валійцям було заборонено збиратися більш ніж по троє та відвідувати шинки [20, с. 32–33]. Та навіть у більш спокійний час у переважній більшості міст шинки мали закриватися одночасно з загальноміським відбоєм (зазвичай о дев'ятій вечора, у свята – раніше) [11, с. 30, 125; 25, с. 228; 20, с. 183]. Існувала також вимога до власників шинків не впускати підозрілих гостей [9, с. 118] (втім, Окклів вклав у уста одного з персонажів свого найвідомішого твору «De Regimine Principum» спогади про те, як протягом цілої ночі грав у шинку в кості) [15, с. 23]. Зрештою, сам факт частого відвідування шинків і спілкування з «невідомими та підозрілими чоловіками» виявився достатнім, аби в 1474 р. судді Брендона в Суффолку наклали штраф на такого собі Вільяма Кулпі [1, с. 147]. У 1474 р. влада Ковентрі заборонила шинкарям самотужки робити вино, випікати хліб та займатися сутенерством [33, с. 399–400]. При цьому варто відзначити, що обмеження могли стосуватися і самих представників влади: на початку XV ст. лондонські посадовці перед вступом на посаду повинні були присягатися, що не продають ані пива, ані елю [6, с. 185–186]. При цьому важливо відзначити, що закриття шинків було винятковим заходом [23, с. 78].

Однак наскільки глибоко в товщу народної свідомості проникали ідеї про шкоду пияцтва? Для відповіді на це запитання варто звернутися до такого джерела, як пісні англійських мандрівних

менестрелів, деякі з яких записувалися вже з XII ст. Хоча бум застільних пісень розпочався вже в XVI ст., в добу Реформації, та перші їхні зразки можна знайти вже в середньовічну добу. Так, відома записана на початку XVI ст. пісня, в якій виконавець погрожує відмовитися від подальших співів, якщо не одержить елю [31, с. 47–48], а пісня XV ст. бажає присутнім «доброго елю та смачного вина» [31, с. 2–3]. І якщо ці твори, вочевидь, призначалися для виконання в аристократичному середовищі, то зміст наступної пісні видає її зорієнтованість на невибагливішу (очевидно, міську) аудиторію, де автор відмовляється від різних видів м'яса та птиці (знаходячи в кожному з них якийсь недолік) задля самого лише досконалого елю [30, с. 62–63].

Разом з тим, прагнення до безтурботних веселощів, втіленням яких є образ елю, та острах перед шкодою, якої завдає його надмірне вживання, не виключали одне одного, а, навпаки, склали тісно переплетений конгломерат уявлень. Зовсім не випадково щойно згадана застільна пісня, складена на похвалу елю та пісня, що недвозначно вказує на всі небезпеки, що чигають на пияків [30, с. 81–82], вміщені в одному й тому самому рукописі другої половини XV ст.; про популярність обох пісень свідчить наявність супровідних нотних записів – рідкісне явище для світських музичних творів середньовічного періоду. Принципова різниця між наступом на пияцтво з ортодоксально-релігійних позицій та його спопуляризованою критикою менестрелями полягає в тому, що останніх значно меншою мірою цікавлять загрози, які вживання алкоголю становить для спасіння душі – на перший план тут висувуються цілком «матеріальні» аспекти від можливості завдання фізичних травм собі й оточуючим (в т.ч. біля шинку!) і аж до шибениці.

Однак мусимо визнати, що всі зусилля як адміністративного, так і дидактичного характеру не приносили успіху. Інакше важко пояснити, чому одним з пунктів типового договору, що укладався між господарем і підмайстром, була заборона на відвідування останнім шинків [11, с. 134]. У шинках, усупереч закликам побожних авторів, часто святкували й весілля [11, с. 216]. Принаймні в Лондоні церковні наглядачі мали за звичку ходити до шинку щоразу після успішного прийняття на роботу священника, паламаря чи дзвонаря [11, с. 38]. Крім того, моралістами засуджувалося (а отже, було доволі частим) відвідування шинків у святкові дні [12, с. 37].

Шинки часто відвідували й жінки, через що також ставали об'єктом критики та пересто-

рог. У літературних творах XV ст., спрямованих на шляхетне виховання дітей, наполегливо радили не відвідувати шинків як юнакам, так і дівчатам [7, с. 156–157]. У щорічних театральних виставах Честера зображувалася дружина Ноя, яка віддає перевагу пліткаркам у шинку перед посадкою в Ковчег [9, с. 109–110]. Втім, у свідомості середньовічних англійців існував тісний зв'язок між шинками та проституцією; у Ковентрі в 1492 р. навіть вийшло розпорядження, що фактично прирівнювало шинкарок до повій: жодному мешканцеві міста не дозволялося приймати в себе шинкарку, а їй, у свою чергу, заборонялося приймати в себе будь-чийх слуг чи підмайстрів [9, с. 118]. У середньовічній англійській літературі відомі й рельєфні образи жінок-повій [34, с. 2]. Слід, однак, розуміти, що нелегальне сутенерство було значно більш серйозним правопорушенням, ніж просте недотримання комендантської години. Тому існували підпільні шинки-борделі, які розміщувалися зазвичай у будинках повій [23, с. 70, 76; 3, с. 140–141].

Нарешті, не можна недооцінювати значення шинку як місця, що в певному місці творить єдину спільноту з усіх присутніх у ньому осіб. Джон Кленвау в дидактичному трактаті «Два шляхи» (кінець XIV ст.) навіть постулює існування «проклятого товариства» («*sin-side felashipe*») завідників шинків і борделів, гравців у кості, шанувальників бійки та лайки, що «погрузли в гріхах та марнославстві та вважають одне одного добрими товаришами», завдаючи дедалі більшої шкоди світові [цит. за: 8, с. 276–277]. Певною антитезою «проклятого товариства» шинку можна вважати поштивне товариство корчми: зовсім не випадково саме в корчмі розпочинається подорож таких не схожих одне на одного персонажів «Кентерберійських оповідей», і недарма саме корчмар Гаррі Бейлі стає посередником між ними, що задає тон розмові.

Послуговуючись термінологією Анрі Лефевра [21, с. 69–168], можна стверджувати, що шинок і корчма – це соціальний простір, «спродукований» або «вироблений» як своєрідний «плавильний казан» з різних видів ідентичностей його власників і відвідувачів, поєднаних не лише в часі та просторі, але й спільною діяльністю. При цьому, якщо корчма майже повністю «освоєна» середньовічною суспільною думкою та слугує репродукуванню усталених соціальних уявлень, то шинок натомість є місцем опору існуючій соціальній ієрархії, посідаючи прикордонну між соціумом і його маргінесом зону в «географії виключення» (термін Д. Сіблі [29]) пізньосередньовічного міста.

Отже, у пізньому Середньовіччі в містах Англії існувала розгалужена мережа питних закладів, найбільшу значущість серед яких здобули шинки. Шинок (і, згідно з середньовічною логікою, шинкар(-ка) став символом гріха в очах моралістів і проповідників і здобули погану репутацію у міської влади, проте зберігали популярність серед простолюду; образ корчми натомість мав інші конотації – елітарності, розкошів, побожності. Їх головна історична роль полягала в тому, що вони були передусім місцем міжособистісної комунікації та проведення дозвілля. Завдяки організованому обмеженим фізичним простором спільному досвіду кордони між чоловіками та жінками, майстрами та підмайстрами, світськими та духовними особами шинку ставали більш проникними. Таким чином, шинки бодай частково включали упосліджені соціальні групи до життя міського соціуму, створюючи віддушину в одноманітному повсякденні більшої частини міського населення. Перспективним напрямом майбутніх досліджень може бути соціотопографічне дослідження функціонування питних закладів з залученням картографічних джерел.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

1. Bailey M. *Medieval Suffolk: An Economic and Social History, 1200–1500* / M. Bailey. – Woodbridge: The Boydell Press, 2007. – 328 pp.
2. Barron C.M. *London in the Later Middle Ages: Government and People 1200–1500* / C.M. Barron. – Oxford: OUP, 2004. – 472 pp.
3. Benneth J. *Ale, Beer, and Brewsters in England: Women's Work in a Changing World, 1300–1600* / J. Benneth. – Oxford: Oxford University Press, 1996. – 260 pp.
4. Britnell R.H. *Growth and Decline in Colchester, 1300–1525* / R.H. Britnell. – Cambridge: CUP, 1986. – 304 pp.
5. Britnell R. *York under the Yorkists* / R. Britnell // *Daily Life in the Late Middle Ages*. – Stroud: Sutton Publishing, 1998. – PP. 175–194.
6. Carrel H. *Food, drink and public order in the London Liber Albus* / H. Carrel // *Urban History*. – Vol. 33 (2006). – PP. 176–194.
7. Compton Reeves A. *Pleasures and Pastimes in Medieval England* / A. Compton Reeves. – Stroud: Alan Sutton Publishing, 1995. – 228 pp.

8. Dinshaw C. *Getting Medieval: Sexualities and Communities, Pre- and Postmodern* / C. Dinshaw. – Durham-London: Duke University Press, 1999. – 345 pp.
9. Goldberg P.J.P. *Women in Fifteenth-Century Town Life* / P.J.P. Goldberg // *Towns and Townspeople in the Fifteenth Century*. Ed. by John A.F. Thompson. – Gloucester: Alan Sutton Publishing, 1988. – PP. 107–128.
10. Gower, John. *Mirour De L’Omme* / Gower, John // *The Complete Works of John Gower: The French Works*. Edited by G.C. Macaulay. – Oxford: Clarendon Press, 1899. – PP. 1–334.
11. Hanawalt B.A. *Growing Up in Medieval London: The Experience of Childhood in History* / B.A. Hanawalt. – Oxford: OUP, 1993. – 300 pp.
12. *Handlyng of Synne*. Edited by Frederick J. Furnivall. – Part I. – London: Early English Text Society, 1901. – 396 pp.
13. Hanna III R. *Brewing Trouble: On Literature and History – and Alewives* / Hanna III R. // *Bodies and Disciplines: Intersections of Literature and History in Fifteenth-Century England*. Ed. by Barbara A. Hanawalt and David Wallace. – Minneapolis: University of Minnesota Press, 1996. – PP. 1–18.
14. Hoccleve, Thomas. *Le Male Regle* / Hoccleve, Thomas // *Poems by Thomas Hoccleve, never before printed: selected from a Ms. in the possession of George Mason. With a preface, notes, and glossary*. – London: Leigh and Sotheby, 1796. – PP. 27–57.
15. *Hoccleve Regiment De Regimine Principium, A Poem by Thomas Occeleve, written in the reign of Henry IV*. Edited for the first time by Thomas Wright. – London: J.B.Nichols and Sons, 1860. – 199 pp.
16. *How the Goode Man Taght Hys Sone // The Trials and Joys of Marriage*. Edited by Eve Salisbury. – Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications, 2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://d.lib.rochester.edu/teams/text/salisbury-trials-and-joys-how-the-good-man-taught-hys-sone> (дата звер. 09.06.2015).
17. *How the Goode Wife Taught Hyr Doughter // The Trials and Joys of Marriage*. Edited by Eve Salisbury. – Kalamazoo, Michigan: Medieval Institute Publications, 2002 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://d.lib.rochester.edu/teams/text/salisbury-trial-and-joys-how-the-goode-wife-taught-hyr-doughter> (дара звер. 09.06.2015).
18. *How the Wise Man taught His Son // The Babees Book*. Ed. by Frederick J. Furnivall. – London: N. Trübner, 1868. – PP. 48–52.
19. *Jacob’s Well, An English Treatise On The Cleansing Of Man’s Conscience*. Edited from the unique Ms. about 1440 A.D. In *Salisbury Cathedral*, by Dr. Arthur Brandeis. Part I. – London: Early English Text Society, 1900. – 313 pp.
20. Laughton J. *Life in a Late Medieval City: Chester 1275–1520* / J. Laughton. – Oxford: Oxbow Books, 2008. – 260 pp.
21. Lefebvre H. *The Production of Space*. Trans. by Donald Nicholson-Smith. – Oxford: Blackwell, 1991. – 454 pp.
22. Mate M. *Work and leisure* / M. Mate // *A Social History of England, 1200–1500*. Ed. by Rosemary Horrox and Mark Ormrod. – Cambridge: Cambridge University Press, 2006. – PP. 276–292.
23. McIntosh M.K. *Controlling Misbehavior in England, 1370–1600* / M.K. McIntosh. – Cambridge: Cambridge University Press, 1998. – 289 pp.
24. McLean T. *The English at Play in the Middle Ages* / T. McLean. – Windsor: Kensal Press, 1983. – 216 pp.
25. Mortimer I. *The Time Traveller’s Guide to Medieval England* / I. Mortimer. – London: Vintage Books, 2009. – 344 pp.
26. Neelakantappa T. *Inns and Taverns* / T. Neelakantappa // *Medieval Folklore: A Guide to Myths, Legends, Tales, Beliefs and Customs*. Edited by Carl Lindahl, John McNamara, John Lindow. – Oxford: Oxford University Press, 2002. – PP. 211–212.
27. Salzman L.F. *Building in England down to 1540: A Documentary History* / L.F. Salzman. – Oxford: Oxford University Press, 1952. – 637 pp.
28. Schofield J. *Medieval Towns: The Archaeology of English Towns in their European Setting* / J. Schofield, A.Vince. – London: Equinox, 2005. – 335 pp.
29. Sibley D. *Geographies of Exclusion: Society and Difference in the West* / D. Sibley. – London: Routledge, 1995. – 206 pp.
30. *Songs and Carols, Now First Printed, From a Manuscript of the Fifteenth Century*. Edited by Thomas Wright. – London: Percy Society, 1847. – 107 pp.
31. *Specimens of Old Christmas Carols, Selected from Manuscripts and Printed Books*. Edited by Thomas

- Wright. – London: Percy Society, 1841. – 80 pp.
32. Swanson H. Medieval Artisans. – Oxford: Basil Blackwell, 1989. – 189 pp.
33. The Coventry Leet Book, or Mayor's Register. Trans and ed. by Mary Dormer Harris. – Part I. – London: Early English Text Society, 1907. – 580 pp.
34. The Tale of Beryn, with The Prologue. Ed. F. J. Furnivall and W. G. Stone. – London: Early English Text Society, 1909. – 238 pp.
35. Ленгленд Уилльям. Видение Уилльяма о Петре Пахаре / Уилльям Ленгленд. – М.-Л.: ИИ АН СССР, 1941. – 275 с.
36. Чосер Джеффри. 3 «Кентерберийських оповідей» / Пер. Є. Крижевича / Джеффри Чосер // Всесвіт. – 1978. – № 5. – С. 112–144.
37. Чосер Джеффри. Кентерберийские рассказы / Джеффри Чосер. – М., 1946. – 508 с.

© **Алексей Чередниченко**
(Киев)

ПИТЕЙНЫЕ ЗАВЕДЕНИЯ В ГОРОДАХ АНГЛИИ XIV–XV ВВ.

Статья посвящена функционированию питейных заведений в городах Англии XIV–XV вв. Целью исследования является освещение материального аспекта функционирования питейных заведений городов позднесредневековой Англии, раскрытие их функции в социальной и символической системе средневекового общества и социального портрета их собственников и посетителей. На конкретных примерах автор исследует образ таверны в сознании английских горожан позднесредневекового периода, выделяя такие его элементы, как греховность, губительность, связь с демонологическими представлениями эпохи. На бытовом уровне таверна ассоциировалась с пьянством, чревоугодием, азартными играми, насилием, проституцией. Несмотря на усилия церковных и светских властей, популярность этих заведений лишь возрастала. Автор доказывает, что существующая трёхчастная типологизация питейных заведений (постоялые дворы, таверны, пивоварни) соответствует социальной структуре городского населения позднесредневековой Англии, а сами эти заведения были местами социальной интеракции и своеобразными «плавильными котлами», размывающими межсословные противоречия. Исследование базируется на историко-генетическом методе с применением наработок имагологии и социологии.

Ключевые слова: город, повседневность, позднее Средневековье, таверна, постоялый двор, социальное пространство.

© **Oleksii Cherednichenko**
(Kyiv)

INNS, TAVERNS, AND ALEHOUSES IN ENGLISH LATE MEDIEVAL TOWNS AND CITIES

This article deals with the inns, taverns and alehouses in English late medieval (14–15th c.) cities and towns. The author draws from the concepts of production of space and spatial practices. Taken together with a material embodiment of these places known from the written and archaeological sources, they allow the researcher to reconstruct an image of such a place within its complex geographical, social and cultural contexts. A careful analysis of the contemporary discursive practices leads to a survey of defining characteristics of the taverns – their sinfulness, interactivity, demonological connections, embedded gender roles – whereas the image of the inn was imbued with notions of eliteness, luxury and, due to their role in travels of pilgrims, lay piety. In preaching and pedagogical literature such as sermons and tracts the taverns were closely related intertwined with such notions as drinking, gluttony, gambling, violence, prostitution, the notions of which shaped the perception and understanding of a tavern itself (and not vice versa). There also existed an hierarchy between these different kinds of enterprises which generally corresponded to the contemporary social stratification, with inns at the top, taverns in the middle and alehouses at the bottom. At the same time, these places served as the nodal points of social interaction that blurred the differences between different estates, forging an inclusive community of tavern-goers. As the evidence of the judicial documents and the popular songs testifies, despite the constant pressure on part of the secular and church authorities the poor could not be dissuaded from visiting alehouses and taverns, and neither could the representatives of the other stratas.

Keywords: social space, inn, tavern, alehouse, Late Middle Ages, daily life.

До редакції надійшла 22.06.2015.